

Anatolij Chromow

ORCID: 0000-0002-9546-7089
(Państwowa Służba Archiwalna Ukrainy)

HENRYK TARŁO (1898–1937) – AKTOR I REŻYSER TEATRU POLSKIEGO W KIJOWIE, OFIARA „OPERACJI POLSKIEJ” NKWD*

Pakiet tzw. ustaw dekomunizacyjnych, uchwalony przez Radę Najwyższą Ukrainy w 2015 r., poza oczyszczaniem przestrzeni publicznej państwa ze spuścizny komunizmu oraz potępieniem reżimów totalitarnych, spowodował także wprowadzenie zasadniczych zmian do systemu krajowego prawodawstwa archiwalnego. Chodzi tu o ustawę o dostępie do archiwów organów represji totalitarnego reżimu komunistycznego z lat 1917–1991¹, która miała na celu uregulowanie prawa naukowców i zwykłych obywateli do badania zbrodni sowieckich organów bezpieczeństwa państwowego oraz innych organów represji, co z kolei może pomóc w rehabilitacji osób represjonowanych. Przedtem ta sprawa nie była uregulowana prawnie, a dostęp do wyodrębnionych archiwów częściowo został zagwarantowany na mocy aktów o charakterze rozporządzeń wydawanych przez poszczególne resorty, jak również innych normatywów, m.in. dekretu Prezydium Rady Najwyższej Ukrainy z 1991 r.² Szerokość tego dostępu zależała jednak od koniunktury politycznej i osób zajmujących stanowiska kierownicze w państwie, w służbie archiwalnej oraz w służbach specjalnych. W rzeczywistości do roku 2015 badacze mieli dostęp do archiwalnych spraw karnych tylko tych osób represjonowanych przez reżim komunistyczny, wobec których zostały już przeprowadzone postępowania rehabilitacyjne, a także do niewielkiej liczby akt aparatu represji odtajnionych w różnych okresach.

* Tłumaczenie z języka ukraińskiego: Iwan Kozłowski.

¹ *Pro dostup do archiwiv represywnych orhaniw komunistychno totalitarnoho režymu 1917–1991 rokiw*, Zakon Ukrainy, wid 9 IV 2015 r., nr 316–VIII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316-19> (dostęp 16 III 2020 r.).

² *Properedachu arhiwnych dokumentiw Komitetu derżawnoji bezpeky Ukrainy do derżawnych archiwiv respubliky*, Ukaz Prezydiji Werchownoji Rady Ukrainy, http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T152500.html (dostęp 18 III 2020 r.).

Specyfikę wcześniejszych warunków dostępu do dokumentów archiwalnych sowieckich służb specjalnych możemy prześledzić m.in. na przykładzie akt sprawy Henryka Tarły – polskiego i ukraińskiego aktora pochodzenia żydowskiego, który najpierw uległ propagandzie komunistycznej i przeniósł się do ZSRS, a następnie stał się ofiarą terroru stalinowskiego. Dwutomowe akta sprawy karnej³ Henrego (Henryka) Tarły, syna Samuela, po rehabilitacji

Okładka teczki sprawy karnej przeciwko Henrykowi Tarle. CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1

w 1989 r. i przeniesieniu z magazynów archiwalnych byłego KGB do Centralnego Archiwum Państwowego Organizacji Społecznych Ukrainy (CDAHOU), od początku lat dziewięćdziesiątych były dostępne dla interesantów. Kolejny tom akt postępowania karnego wobec Henryka Tarły, przechowywany w Wydzielonym Archiwum Państwowym Służby Bezpieczeństwa Ukrainy (HDA SBU), pozostawał do 2015 r. niedostępny dla szerszego grona badaczy. Były to akta sprawy kontrolnej, w której zachowały się m.in. duplikaty dokumentów procesowych i – co najważniejsze – dokumenty osobiste, które zostały skonfiskowane podczas aresztowania i rewizji: legitymacja, zdjęcia, prywatna korespondencja, notatniki itd. Ze względu na obowiązywanie zasady integralności i organiczności zespołów archiwalnych (*principle of archival integrity*) podjęto decyzję o przekazaniu akt kontrolnych spraw osób represjonowanych przez reżim komunistyczny, które następnie zostały zrehabilitowane, do już istniejących zespołów archiwalnych spraw karnych. Właśnie w trakcie przy-

gotowywania akt kontrolnych sprawy⁴ do przeniesienia z Wydzielonego Archiwum Państwowego SBU do Centralnego Archiwum Państwowego Organizacji Społecznych Ukrainy autor niniejszego artykułu natknął się na osobę Henryka Tarły. Na podstawie odkrytych dokumentów archiwalnych oraz innych ogólnie dostępnych źródeł można w ogólnym zarysie opisać niezwykłą historię polskiego i ukraińskiego aktora i reżysera. Losy Henryka Tarły – Żyda, ofiary antypolskiego Rozkazu NKWD nr 00485⁵, są wyrazistą ilustracją tragicznej oraz absurdałnej epoki panowania totalitaryzmu w Europie Wschodniej.

³ CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1, ark. 122; *ibidem*, t. 2, ark. 3.

⁴ *Ibidem*, t. 3, ark. 53.

⁵ HDA SBU, f. 9, op. 1, spr. 23-sp, Operatywnyj nakaz Narodnoho komisara wnutrisznych spraw SRSR wid 11 VIII 1937 r., ark. 20–24.

Poszukiwania informacji na temat Henryka Tarły w literaturze naukowej nie przyniosły przełomowych rezultatów, a wręcz przeciwnie – wzmianki o nim są raczej epizodyczne. Na tej podstawie możemy stwierdzić, że ukraińscy historycy nie zwrócili jeszcze na tę postać należytej uwagi. Warto jednak podkreślić, że obecnie antypolskie działania NKWD, jak też inne „operacje narodowościowe” sowieckiego reżimu totalitarnego, znajdują się w sferze zainteresowań naukowych ukraińskich i zagranicznych badaczy. Zdając sobie sprawę z wagi dogłębnych prac historyków na temat statystyk, mechanizmów oraz podstaw prawnych terroru stalinowskiego, nie można zapominać o przygotowywaniu mikrohistorycznych, biograficznych czy archeograficznych opracowań, pozwalających na lepsze zrozumienie zarówno epoki, jak i miejsca w niej zwykłego człowieka oraz realiów życia w warunkach totalitaryzmu. Ten cel może być osiągnięty m.in. poprzez badanie archiwalnych spraw karnych oraz innych akt dotyczących Henryka Tarły.

Według odręcznego życiorysu Henryka Tarły, spisane go przez niego 29 stycznia 1937 r., urodził się on 5 marca 1898 r. w Warszawie w wielodzietnej rodzinie żydowskiej. Miał siedmioro rodzeństwa, ale większość zmarła w wieku dziecięcym⁶. Później Henryk wspominał o dorosłych już bracie i siostrze. Jego ojciec Samuel, mimo że sam był robotnikiem, dołożył wszelkich starań, aby dzieci zdobyły jak najlepsze wykształcenie. Henryk i jego starszy brat Bencjon ukończyli męskie Gimnazjum Praskie w Warszawie, a później dostali się na studia wyższe. Z materiałów akt sprawy karnej oraz z innych źródeł wiadomo, że Bencjon Tarło był profesorem medycyny. Później przeniósł się do ZSRS (przed 1922 r.) i został pierwszym szefem (w latach 1931–1951) Katedry Położnictwa i Ginekologii Krymskiego Instytutu Medycznego im. J. Stalina w Symferopolu⁷.

Jeszcze w czasie nauki w Warszawie Henryk Tarło odwiedzał kółka dramatyczne, grał na instrumentach muzycznych, a w 1917 r. dostał się na Wydział Dramatyczny Konserwatorium w Warszawie. W okresie studiów, a były to niezwykle ciężkie czasy zmagania o niepodległość Polski, Henryk „zaczął wierzyć, iż język polski jest jego językiem ojczystym, językiem, w którym on myśli, [oraz] żył marzeniami o przyszłym wspaniałym życiu”⁸. Wszystko wskazuje na to, że nie ukończył podjętych studiów, porzucił naukę i rozpoczął w Wilnie karierę aktorską w żydowskiej „Trupie Wileńskiej”. Występy w teatrach musiał przerwać w 1920 r., gdy został powołany na półtora roku do służby w polskiej armii⁹. Trudno obecnie ustalić okoliczności, miejsce służby oraz jej szczegóły, ponieważ dokumenty archiwalne zawierają sprzeczne informacje na ten temat. Najprawdopodobniej służył jako pisarz wojskowy w 21. oraz 26. pułku piechoty, mimo że później zarzucano mu służbę w polskiej „żandarmerii”, współpracę z polską „defensywą”, a nawet to, że miał stopień oficerski służb specjalnych. Sam Henryk Tarło podczas przesłuchań w NKWD oświadczył, że jakoby z powodu antysemickiej polityki polskich władz został nawet umieszczony w obozie dla internowanych w Jabłonie¹⁰. Jednocześnie wiadomo, że to nie przeszkodziło mu w 1922 r. wyjechać do Berlina, gdzie pracował jako asystent reżysera teatralnego. Można stwierdzić, że właśnie okres 1923–1927 był jednym z najbardziej owocnych pod

⁶ CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1, ark. 30.

⁷ W.O. Beniuk, I.W. Majdannik, *Dostiahnennia ta perspektywy rozvytku akusersko-hinekologich-noji nauky w Ukraini*, „Zdorowje ženszczyny” 2014, nr 3, s. 29–38.

⁸ CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1, ark. 30–31.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, ark. 31.

względem działalności zawodowej Henryka Tarły: decyzją Związku Aktorów Żydowskich Polski został kierownikiem artystycznym teatru wędrownego; brał udział w zdjęciach do filmu *Słowo honoru*; występował gościnnie z teatrem wileńskim w Rumunii; pracował na stanowisku asystenta w teatrze w Paryżu¹¹. Wreszcie w 1927 r. przeniósł się do ZSRS, gdzie od razu dostał pracę jako aktor w Państwowym Teatrze Żydowskim w Moskwie. Ciekawe, że jesienią 1933 r. przez krótki czas w tym teatrze pracował jako inscenizator znany ukraiński reżyser Łeś Kurbas, który ratował się przed rozpętaną wobec niego przez władze sowieckie kampanią prześladowań. Ostatecznie został on aresztowany i stał się jedną z ofiar Wielkiego Terroru lat 1937–1938¹². Nie wiadomo, czy Tarło i Kurbas poznali się osobiście. Jednak później NKWD zarzuciło¹³ Henrykowi Tarle „szpiegowską i kontrrewolucyjną” działalność w wymyślonej przez czekistów „Polskiej Organizacji Wojskowej” (POW)¹⁴. Współpracować miał w niej z Lesiem Kurbasem, którego sowieckie organy represji dodatkowo bezpodstawnie zaliczyły do członków „nacjonalistycznej Ukraińskiej Organizacji Wojskowej” (UWO). Wiadomo, że w 1933 r. Henryk Tarło przyjechał na Ukrainę. Najpierw objął stanowisko zastępcy dyrektora artystycznego w Teatrze Młodzieży Robotniczej (TRAM) w Charkowie, ówczesnej stolicy Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej. W ciągu trzech lat pobytu w Charkowie pracował jako aktor i reżyser teatralny. Warto podkreślić, że Henryk Tarło nigdy nie został członkiem partii komunistycznej. W tym czasie – według ustaleń śledztwa – założył rodzinę. Jego żoną została aktorka teatralna Elżbieta Wicherska, córka Bazylego. Czekiści znaleźli także informacje o rzekomym nieślubnym dziecku Henryka Tarły w Charkowie¹⁵, które miały skompromitować naszego bohatera.

Rok 1937 był ostatnim w życiu aktora, jak i tysięcy innych ofiar Wielkiego Terroru. Żyd Henryk Tarło został skazany na śmierć przez rozstrzelanie podczas jednej z tzw. operacji narodowościowych NKWD, lecz nie w ramach „operacji przeciwko syjonistom”, lecz w trakcie „operacji polskiej”¹⁶, zapewne z powodu miejsca wykonywanej pracy. Na przełomie 1936 i 1937 r. rozpoczął bowiem pracę w Państwowym Teatrze Polskim w Kijowie w charakterze aktora i reżysera. Przeprowadzkę do Kijowa postrzegał jako awans zawodowy i szansę na poprawę warunków bytu. Dzięki temu uzyskał liczne korzyści, w tym mieszkanie w centrum miasta przy ul. Instytuckiej¹⁷ czy przepustkę na basen.

„Operacja polska” NKWD rozpoczęła się jeszcze przed oficjalnym jej zatwierdzeniem Rozkazem nr 00485 z 11 sierpnia 1937 r. Nakaz aresztowania Henryka Tarły został wydany przez 4 Wydział Zarządu Bezpieczeństwa Państwowego NKWD USRS

¹¹ *Ibidem*, ark. 31–32.

¹² R.H. Kołomijec, *Les' Kurbas*, Charkiw 2016, s. 104–107.

¹³ CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1, ark. 65–67.

¹⁴ „Polska Organizacja Wojskowa” – sprokurowana przez GPU/NKWD USRS sprawa przeciwko działaczom na rzecz polskości w USRS, spowodowana rezygnacją władz ZSRS z przyjętej wcześniej polityki korenizacji oraz – w szczególności – kłesłą oczekiwań na rewolucjonizujący wpływ „sowieckiego eksperymentu” na ludność II Rzeczypospolitej. Zob. O.S. Rublow, „*Polškojji organizaciji wjjskowi*” sprawa 1933–1935, http://www.history.org.ua/?termin=Polskoi_Vijskovi_1933 (dostęp 30 III 2020 r.).

¹⁵ CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1, ark. 19.

¹⁶ „Operacja polska” – jedna z największych „operacji narodowościowych”, przeprowadzona w latach 1937–1938. Na podstawie nieprawdziwych oskarżeń represjonowano nie mniej niż 139 835 osób, z których co najmniej 111 091 zostało zgładzonych. Zob. katalog wystawy *Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938*, Warszawa 2018, s. 63.

¹⁷ CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1, ark. 11–12.

Legitymacja członkowska Związku Zawodowego Pracowników Sztuki Henryka Tarły – reżysera, aktora, Charków, 1936 r. CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 3

Legitymacja aktora Państwowego Teatru Polskiego Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej (Kijów) Henryka Tarły (ważna do 1 VI 1937 r.). CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 3

Nakaz aresztowania i przeszukania Henryka Tarły, Moskwa, 20 VI 1937 r. CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1

Protokół przesłuchania oskarżonego Henryka Tarły, 1937 r. CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1

dokładnie na dwa miesiące przed rozkazem antypolskim, tj. 11 czerwca 1937 r.¹⁸ Został oskarżony o popełnienie „zbrodni” z artykułów 54-6, 54-11 Kodeksu karnego USRS¹⁹, a mianowicie o udział w działalności „kijowskiego ośrodka” POW, szpiegowskiej i kontrrewolucyjnej działalności na rzecz Polski, a także o powiązania z ukraińskimi nacjonalistami i trockistami. Aresztowania dokonano 20 czerwca 1937 r. w mieszkaniu w moskiewskiej dzielnicy Nowogiriejewo, w miejscu tymczasowego pobytu aktora. Ku chwale Henryka Tarły należy podkreślić, że podczas intensywne przesłuchań przez funkcjonariuszy NKWD stanowczo odrzucał wszystkie oskarżenia, broniąc własnego honoru i godności, jak też nie podał żadnych informacji, które mogłyby skompromitować jego znajomych, przyjaciół i krewnych. Znamienny w tym kontekście jest meldunek śledczego NKWD sierż. Matwieja Chajtina o tym, że bezskutecznie i nieprzerwanie przez siedem dni – 22–29 lipca 1937 r. – przesłuchiwał Henryka Tarłę, który konsekwentnie utrzymywał, że „został zatrzymany wyłącznie na podstawie kłamliwych oskarżeń”²⁰. Nie mając bezpośrednich dowodów, a jedynie niepotwierdzone zeznania jego byłych znajomych, w tym pochodzących z Polski żydowskich aktorów, NKWD

¹⁸ *Ibidem*, ark. 1.

¹⁹ Artykuł 54-6 – „szpiegostwo: pozbawienie wolności na okres nie krótszy niż 3 lata, [połączone] z konfiskatą mienia w całości lub jego części, aż do [zastosowania] najwyższego środka ochrony społecznej – [śmierci przez] rozstrzelanie”; artykuł 54-11 – „wszelkiego rodzaju udział w organizacjach kontrrewolucyjnych, określony w niniejszym rozdziale: środki ochrony społecznej, wyszczególnione w odpowiednich artykułach niniejszego rozdziału”. Zob. *Kryminalnyj kodeks USRR 1927* [w:] *Welyka ukrajinska jurydyczna encyklopedija*, t. 17: *Kryminalne prawo*, W.J. Tacij (widyw. red.) ta in., Charkiw 2017, s. 477.

²⁰ CDAHOU, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1, ark. 29.

Жан Нар зотгца 45-и НКВД уеет 29
 Капитану Гасбезопасности
 шов. Самойлову! 23

Рапорт

Настоящим доношу Вам о том, что я начал с
 22-го июля с.г. работать над арестованным Шарло
 Генры Самойловым на протяжении 7-ми дней отпра-
 шивая его безрезультивно от него и когда показывал
 записку о том, что он слышал себя только задержан-
 ным по ложному доносу директора najveго театра.
 На следующий Шарло ведет себя исключительно ви-
 зывающее и даже провокационно. Пытался пойти на
 прогулку когда он совершенно не ходит выходя на
 воздух. Жалко Вам об изложенном прошу Ваших
 указаний.

Нар 4/0 НКВД Вероят 45-и Шайн/Хайтин/
 29 VII 37 г.

**Meldunek śledczego Chajtina o braku efektów siedmiodnio-
 wego przesłuchania Henryka Tarły wraz z prośbą o przesłanie
 wytycznych, 29 VII 1937 r. CDAHOU, f. 263,
 op. 1, spr. 60795, t. 1**

szybko sfabrykowało sprawę i przekazało ją do rozpatrzenia przez pozasądowy organ „wymiaru sprawiedliwości” – „Dwójkę” (Komisja Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych ZSRS i Prokuratora ZSRS), która 13 września 1937 r. skazała go – jako jednego z setek innych aresztowanych – na śmierć przez rozstrzelanie. Wyrok został wykonany cztery dni później – 17 września 1937 r.²¹ Miejsce pochówku Henryka Tarły nie zostało odnotowane w aktach sprawy, ale według wszelkiego prawdopodobieństwa jest to jedna z działek przeznaczonych dla „specjalnych potrzeb” NKWD w kwaterach 19 i 20 lasu w Bykowni pod Kijowem – największym na Ukrainie miejscu pochówku ofiar masowych represji politycznych reżimu komunistycznego.

Decyzją prokuratora Kijowskiego Okręgu Wojskowego z 12 kwietnia 1989 r. Henryk Tarło, syn Samuela, został zrehabilitowany, o czym została poinformowana jego była żona. Akta sprawy zawierają także informacje dotyczące oprawców aktora. Przykładowo, lejtnant bezpieczeństwa, oficer operacyjny 3 Wydziału ZBP NKWD USRS Aleksandr Jasinskij, syn Klima, ur. w 1902 r., później sam trafił w tryby maszyny politycznych represji. Wiosną 1938 r. aresztowano go i zmarł w więzieniu; w 1958 r. został zrehabilitowany. Natomiast sierżant bezpieczeństwa, naczelnik 3 Wydziału ZBP

²¹ *Ibidem*, ark. 121v.

6871

ВЫПИСКА ИЗ КОПИИ ПРОТОКОЛА № 17

НАРОДНОГО КОМИССАРА ВНУТРЕННИХ ДЕЛ СССР и ПРОКУРОРА СССР
от 13 сентября 1937 г.

СЛУШАЛИ	ПОСТАНОВИЛИ
Материалы на обвиняемых, представленные НКВД Украинской ССР, в порядке приказа НКВД № 00485 от 11 августа 1937 года.	ТАРЛО Генриха Самоиловича - РАССТРЕЛЯТЬ.

Основание: Копия протокола № 17 от 13 сентября 1937 года.

Верно: Начальник отделения Учетно-архивного отдела КГБ при СМ УССР

14. III 1957 г. *Семин*

Wypis z kopii protokołu posiedzenia „Dwójki” (Komisja Ludowego Komisarza Spraw Wewnętrznych ZSRS i Prokuratora ZSRS) z informacją o wydaniu 11 VII 1937 r. wyroku skazującego Henryka Tarłę na rozstrzelanie, Moskwa, 1937 r. CDAHOУ, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1

Гр-к | Тарло-Вихерской Елизавете
Васильевне

г. Харьков, ул. Корчагинцев, 13,
кв. 456

С П Р А В К А

Тарло Генри Самоилович, 1898 года рождения, арестованный 20 июня 1937 года, до ареста работавший актером Киевского государственного польского театра, в соответствии со ст. 1 Указа Президиума Верховного Совета СССР от 16 января 1989 года "О дополнительных мерах по восстановлению справедливости в отношении жертв репрессий, имевших место в период 30-40-х и начала 50-х годов" считается реабилитированным посмертно.

12 апреля 1989
1202

Старший помощник
военного прокурора КВО *И.В. Овчаренко*

Zaświadczenie o pośmiertnej rehabilitacji Henryka Tarły, Kijów, 12 IV 1989 r. CDAHOУ, f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1

NKWD USRS Matwiej Chajtin, syn Lwa, ur. w 1905 r., zaginął bez wieści na froncie niemiecko-sowieckim w 1942 r.

Badanie materiałów sprawy karnej prowadzonej przez NKWD przeciwko Henrykowi Tarle pozwala na wyciągnięcie wniosku, że w okresie międzywojennym był on dość znaną postacią w środowiskach teatralnych tak Polski, jak i Ukrainy. Nie uchroniło to jednak tego aktora pochodzenia żydowskiego przed objęciem go „planowym podejściem”, stosowanym przez sowieckie organy represji w ramach eksterminacji ludności polskiej w okresie Wielkiego Terroru 1937–1938. Dokumenty z akt sprawy karnej jednoznacznie wskazują na spreparowanie oskarżeń oraz fałszowanie dowodów. Śmierć Henryka Tarły jest zatem jeszcze jednym „świadcstwem” zbrodni reżimu komunistycznego.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Centralne Archiwum Państwowe Organizacji Społecznych Ukrainy

f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1–3.

Wydzielone Archiwum Państwowe Służby Bezpieczeństwa Ukrainy

f. 9, op. 1, spr. 23-sp; f. 263, op. 1, spr. 60795, t. 1.

Źródła publikowane

Pro dostup do archiwiv represywnych orhaniv komunistychno totalitarnoho režymu 1917–1991 rokiw, Zakon Ukrainy, wid 9 IV 2015 r., nr 316–VIII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/316-19> (dostęp 16 III 2020 r.).

Pro peredaczu arhiwnych dokumentiv Komitetu derżawnoji bezpeky Ukrainy do derżawnych archiwiv respubliky, Ukaz Prezydiji Werchownoji Rady Ukrainy, http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T152500.html (dostęp 18 III 2020 r.).

Opracowania

Beniuk W.O., Majdannuk I.W., *Dosiahnennia ta perspektywy rozwytku akuszerśko-hinekologichnoji nauky w Ukraini*, „Zdorowje ženszczyny” 2014, nr 3.

Kołodziej R.H., *Les' Kurbas*, Charkiw 2016.

Kryminalnyj kodeks USRR 1927 [w:] *Welyka ukrajinska jurydyczna encyklopedija*, t. 17: *Kryminalne prawo*, W.J. Tacij (widyw. red.) ta in., Charkiw 2017.

Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938, Warszawa 2018.

Rublow O.S., „*Polśkoji organizaciji wijskowoji*” *sprawa 1933–1935*, http://www.history.org.ua/?termin=Polskoi_Vijskovoji_1933 (dostęp 30 III 2020 r.).

STRESZCZENIE

W artykule opisano najważniejsze wydarzenia z życia polskiego i ukraińskiego aktora pochodzenia żydowskiego Henryka Tarły (5 III 1898 r. – 17 IX 1937 r.). W opracowaniu szczególną uwagę skupiono na twórczości, życiu osobistym oraz więziach rodzinnych artysty. W połączeniu z prywatnymi zdjęciami, legitymacjami, dokumentacją procesową – zgromadzoną w ramach postępowania karnego – udało się przedstawić jego losy na tle epoki ideologii komunizmu i reżimu władzy sowieckiej w latach trzydziestych XX w. Henryk Tarło był jedną z tysięcy ofiar „operacji polskiej” NKWD okresu Wielkiego Terroru 1937–1938. Jego postawa w trakcie przesłuchań jest symbolem nieugiętości i honoru. Zrehabilitowano go pośmiertnie w 1989 r.

Słowa kluczowe: Teatr Polski, Wielki Terror, „operacja polska” NKWD, Rozkaz nr 00485, archiwa Ukrainy.

SUMMARY

The article describes the most important events in the life of Henryk Tarło, a Polish-Ukrainian actor of Jewish origin (5 March 1898 – 17 September 1937). The study focuses particularly on the artist's work, private life and family ties. In combination with private photographs, identity cards, and trial documentation – collected as part of criminal proceedings – it has been possible to present his fate against the background of the era of communist ideology and the regime of Soviet authorities in the 1930s. Henryk Tarło was one of thousands of victims of the NKVD “Polish operation” during the Great Terror of 1937–1938. His attitude during interrogations is a symbol of steadfastness and honour. He was rehabilitated posthumously in 1989.

Keywords: Polish Theatre, Great Terror, NKVD “Polish operation”, Order No. 00485, archives of Ukraine.